

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของประเพณีสดสรงในภาคอีสาน

ประเพณีการสดสรงนี้ เป็นลักษณะของการเลื่อนสมณศักดิ์ ซึ่งเรียกว่า “เถรภิเษก” ในสังคมอีสาน ในสมัยโบราณที่นิยมการสดสรงเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งนครเวียงจันทน์สมัยโบราณ การคัดเลือกพระภิกษุสามเณร เป็นหน้าที่ของประชาชนผู้สังเกตวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรในวัดแล้วไปวิพากษ์วิจารณ์หาข้อมูล ถ้าเห็นว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดพร้อมด้วยศีลาจารวัตรประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ก็ลงมติกันจัดกองสดขึ้นมาสรงน้ำมอบตำแหน่ง ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยต้องการศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีสดสรงในภาคอีสาน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ความเป็นมา

ชนส่วนใหญ่ในอีสานเป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทย – ลาว (Tai-Lao) ที่มีภาษา จาริต ประเพณีตามแบบวัฒนธรรมลาวที่มีศูนย์กลางอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เมื่อพิจารณาลงไปแล้วพบว่า ชนกลุ่มนี้สามารถจำแนกเป็นกลุ่มย่อยที่มีภาษาและจาริตเฉพาะกลุ่มได้ ๕ กลุ่ม คือ ลาว ไทย้อ ไทโย้ย ผู้ไท ไทแสก มีการกระจายตัวตั้งภูมิลำเนาอยู่ทั่วทั้งภูมิภาค นับตั้งแต่หนองคาย อุดรธานี สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ขอนแก่น ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี เลย มุกดาหาร ศรีสะเกษ (บางส่วน) สุรินทร์ (รัตนบุรี) นครราชสีมา (บัวใหญ่, สูงเนิน, ปักธงชัย) และบุรีรัมย์ (พุทไธสง) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชนอื่นที่อาศัยอยู่ปะปนร่วมกับลาวคนพื้นเมือง คือ ชนกลุ่มวัฒนธรรมมอญ เขมร (Mon – Khmer) ได้แก่ กะโล้ กะเลิง ข่า ในแถบเทือกเขาภูพานในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม กลุ่มชนบรูไนแถบจังหวัดอุบลราชธานีและมุกดาหาร กลุ่มชาติพันธุ์กวยเขมรในเขตตอนล่างของภาค บริเวณจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวโคราชในจังหวัดราชสีมามาที่เกิดจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างลาว เขมร และไทยภาคกลางอีกด้วย^๑

ในส่วนของประเพณีสดสรงมีความแตกต่างกันในบริบทของแต่ละกลุ่มชน ในภาคอีสานในแต่ละส่วนไม่ว่าจะเป็นอีสานเหนือ อีสานกลาง หรืออีสานใต้ มีการจัดประเพณีพิธีสดสรง

^๑ ปรีชา อุตระกุล, กลุ่มชาติพันธุ์ในนครราชสีมา ในวัฒนธรรมพื้นบ้านนครราชสีมา, (นครราชสีมา : โคราชออฟเซตการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๒ – ๓๖.

อยู่ในช่วงเดือนเดียวกัน คือ เดือนสี่ โดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันคือเพื่อเป็นการยกย่องพระภิกษุสงฆ์ที่ประพฤติดีประพฤติชอบด้วยสมณศักดิ์ และผู้ที่เข้ามารับการสดสรงเป็นพระภิกษุสงฆ์สามเณรเช่นเดียวกัน แต่สิ่งที่ต่างกันคือในส่วนของการรายละเอียดนั้นมีไม่เหมือนกัน เช่น ในจังหวัดมหาสารคาม วิธีการสด (หด, รด) ก็จะใช้น้ำอบน้ำหอมใส่ตุ้มไว้ให้มาก เอาโองหอดมาตั้ง เอาต้นกล้วยเป็นเสา เอาใบตองกล้วยและหญ้าแพรกมารองสูงจนหย่อนขาได้เรียกว่า บัลลังก์ศิลาอาสน์ ถ้าต่ำกว่านั้นเรียกว่า หินศิลาอาสน์ ตั้งไว้ได้ป้องกันน้ำโองหอด เวลาเทน้ำใส่โองหอดน้ำจะไหลลงมารดผู้รับการรดน้ำพอดี^๒

ส่วนในจังหวัดอุดรธานีการรดน้ำทำด้วยไม้เป็นรูปพญานาค ลำตัวเขียนหรือแกะสลักลวดลายให้สวยงาม หลังพญานาคทำราวเหล็กสำหรับติดเทียนกิ่งหรือเทียนง่าและเทียนกาบ บูชา ๑ ราว บริเวณคอกพญานาค มีใบคูณใบขอ หญ้าแพรกและใบตองรองพื้น เอาผ้าผืนบาง ๆ ห่อพันกล่อมหلاب ข้างในห่อด้วย เครื่องทอง เครื่องเงิน เครื่องนาก เขี้ยว งา พระเครื่อง เพื่อให้ น้ำที่สดสรงไหลและรดลงมายังพระภิกษุผู้รับได้รับถวายเป็นการสดสรง และที่สำคัญพระเถระบางรูปเป็นผู้ทรงพุทธวิทยาคมชั้นสูง น้ำที่สดสรงจะมีชาวบ้านนำไปพรมที่ศรีษะหรือใช้ล้างหน้าเพื่อความเป็นสิริมงคลการตั้งทางสด จะตั้งห่างจากศาลาโรงธรรมอย่างน้อยประมาณ ๑๐ วา ปลุกคั่นกล้วยต้นอ้อยสองข้างทาง ใช้ผ้าขาวคาดเป็นพาดานจากโรงธรรมถึงทางสด หันหัวนาคทางสดไปทางทิศเหนือ หางนาคไปทางทิศใต้ ทำห้องสรงไว้ทางหัวนาค กั้นห้องสรงให้มีคิซิด และให้หัวนาคอยู่ตรงบนห้องสรง หางนาคให้อยู่นอกห้องสรงปลุกศาลเพียงตาขึ้นที่สองข้างทางสด สำหรับตั้งบายศรีซ้ายขวา นำก้อนศิลามงคลไปวางไว้ได้ทางสด^๓

ประเพณีสดสรงที่ทำกันในยุคปัจจุบัน ทำให้เห็นถึงการยกย่องเชิดชูพระภิกษุสามเณร การสดสรง เป็นการปฏิบัติตามประเพณี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าประเพณีที่ใช้ในการสดสรงเป็นของชาวบ้านหรือประชาชน เป็นเรื่องของประชาชนเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง และสมณศักดิ์ที่พระสงฆ์ได้รับนั้น ก็เป็นของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน โดยแท้ เพราะประชาชนเป็นเจ้าของ เป็นผู้ดำเนินการถวาย ทั้งพิธีสดสรงก็เป็นกุศลพิธีที่อำนวยความสุขและความเจริญแก่ประชาชนโดยทั่วหน้ากัน ประเพณีนี้จึงควรได้รับการยกย่องเชิดชู และส่งเสริมให้คงอยู่ตลอดไป พิธีสดสรง นิยมถือปฏิบัติเป็นประเพณีที่เป็นรูปธรรมและยังถือปฏิบัติกันอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพระภาคอีสานในอดีตเป็นที่ศรัทธาของประชาชน เป็นพระของประชาชน หากประพฤติไม่ดี ประชาชนก็ไม่ให้การสนับสนุน เท่ากับเป็นการลงโทษในตัว ฉะนั้น การจะเลื่อน

^๒ http://www.mculture.in.th/moc_new/album/พิธีสดสรง/ (๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕).

^๓ <http://www.udru.ac.th/~culture/index>. (๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕).

ขึ้นเลื่อนยศแต่ละครั้ง จะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมด้วยคุณสมบัติและมีอายุพรรษาที่เหมาะสม และโดยการเห็นพ้องต้องกันของประชาชนจริง ๆ^๔

ตามประวัติความเป็นมาการเลื่อนสมณศักดิ์เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีสมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าอยู่หัวบรมโกศ วัดป่าแก้ว อยู่ประมาณพุทธศักราช ๒๑๓๕ ซึ่งตำแหน่งสมเด็จเจ้าของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช วัดป่าแก้ว คงได้รับสถาปนาแล้ว เพราะมีคุณเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ จนปัจจุบันพบว่า การเลื่อนชั้นและตำแหน่งสมณศักดิ์นั้นมิใช่มีมติของมหาชน แต่เป็นบทบาทของคณะสงฆ์ร่วมกับองค์การที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ หรือแม้แต่ผู้ที่มีอำนาจตลอดจนนักการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ประชาชนหรือประชามติไม่มี เป็นเพียงแต่ผู้รับทราบเท่านั้น^๕ การสดสงของชาวอีสานจึงเป็นการยกย่องพระภิกษุสามเณร ส่วนสมณศักดิ์ถือเป็นเรื่องของคณะสงฆ์ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อนึ่งถ้าผู้มีจิตศรัทธาจะสงน้ำพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็จะต้องแห่พระพุทธรูปนั้นออกหน้าเจ้านาคไปด้วย การที่สงน้ำพระภิกษุ คำลาวเรียกว่า สดน้ำพระ ซึ่งไม่ใช่พิธีสงน้ำพระสงฆ์อย่างที่คนไทยทำกันในวันสงกรานต์ คือ ถ้าพระภิกษุรูปใดจะได้เลื่อนยศขึ้นจากเป็นพระอันดับ คือ เจ้าหัว จึงจะได้รับการสงน้ำนี้ เพราะฉะนั้น การสงน้ำนี้ เป็นการทำให้เลื่อนยศให้สมณะ ถ้าพระภิกษุรูปใดได้รับสงน้ำจากทายก ภิกษุรูปนั้นแต่นั้นไปต้องเปลี่ยนชื่อจากเจ้าหัวเรียกว่า เสด็จแล้วตามด้วยชื่อของภิกษุรูปนั้น ส่วนที่เรียกว่า สดน้ำพระ ครั้งแห่ประทักษิณได้ ๓ รอบแล้วก็เชิญพระนั้นลงจากเตียงหาม นิมนต์ให้ขึ้นนั่งบนแท่นอันหนึ่ง ซึ่งทำลวดลายด้วยหยวกกล้วย แล้วเจ้าศรัทธาก็โสรจสงพระนั้นด้วยน้ำอบน้ำหอม ตลอดจนผู้สูงอายุของชาวบ้าน ครั้นเสร็จแล้วจึงประกาศชื่อตั้งของพระนั้นให้ทราบทั่วถึงกัน ประกาศนั้นอาจจะเขียนลงใบลาน ลงแผ่นเงินแผ่นทองตามลำดับยศ^๖

การสดสง คือ การรดน้ำพระภิกษุสามเณรที่ชาวบ้านมีมติเหตุสมควรและมีความเหมาะสม เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ตามหลักฐานปรากฏว่าประเพณีสดสงนี้ได้เริ่มถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณี ตั้งแต่เมื่อครั้งนครเวียงจันทน์สมัยโบราณที่ยังมีการปกครองตนเองเป็นอิสระ และมีอาณาเขตครอบคลุมมาทั่วดินแดนอีสาน ซึ่งเป็นภาค

^๔ อุดม บัวศรี, *ออนซอนอีสาน ชุดที่ ๑*, (ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘ – ๔๙.

^๕ อ้างแล้ว.

^๖ เสฐียร โกเศศ, *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๖๒ – ๖๓.

ตะวันออกเฉียงเหนือของไทยในปัจจุบันนี้” ดังคำเล่าขานกันว่า “ความจริงเมืองเวียงจันทน์แต่ยังปกครองตนเองอยู่โดยเอกเทศได้รับรองพระพุทธศาสนาไปทำนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองตลอดแคว้นของตน ชาวเวียงจันทน์ได้เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ได้ก่อสร้างปูชนียวัตถุไว้ให้เป็นประโยชน์แก่โลกตามสติกำลัง และได้ยกย่องสงฆ์สาวก ผู้เป็นศาสนทายาทให้ดำรงฐานันดรศักดิ์ตามชั้นตามภูมิ”

การสงฆ์พระภิกษุเพื่อเลื่อนสมณศักดิ์ตามแบบแผนท้องถิ่นโบราณอีสาน เป็นการถวายสมณศักดิ์ (โบราณ เรียก“เถราภิเษก”) คือการเลื่อนสมณศักดิ์พระภิกษุที่มีจริยวัตรดีงาม ศึกษาสำเร็จแต่ละขั้นตอนให้มีฐานะสูงขึ้นตามการลำดับ เช่น สดครั้งแรก เรียก สำเร็จเมื่อสึกออกมาเรียก “จารย์” สดครั้งที่สองเรียก “ชา” สึกออกมาเรียก “จารย์ชา” สดครั้งที่สามเรียก “ญาคู” สึกออกมาเรียก “จารย์ครู” สดครั้งที่สี่เรียก “ญาท่าน” สึกออกมาเรียก “จารย์ท่าน” เป็นต้น ส่วนพระที่บวชโดยไม่ผ่านการสดสงเรียก “เจ้าหัว” สึกออกมาเรียก “ทิด” ส่วนสามเณรเรียก “จ้าว” สึกออกมาเรียก “เซียง”^๕

บุญประเพณีสดสงหรือบุญกองสดไม่ใช่การสงฆ์ธรรมดา แต่เป็นการสงฆ์เพื่อเป็นการเลื่อนยศศักดิ์ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ ในภาษาวัดเรียกว่า “เถราภิเษก” ภิกษุที่จะได้รับการสดสงน้ำนั้น จะต้องมาจากการเลือกของประชาชน เป็นภิกษุที่ประพฤติปฏิบัติชอบ มีศิลปวิสุทธ มีความวิริยะอุตสาหะ ในการศึกษาเล่าเรียน เช่น เรียนจบสวดมนต์น้อย สวดมนต์กลาง หรือปาฏิโมกข์ หรือเป็นผู้มีอาวุโสตั้งใจมั่นต่อการดำรงสมณเพศ เมื่อชาวบ้านเลือกได้แล้วก็จะร่วมกันจัดเป็นกองบุญขึ้นสำหรับสดสงภิกษุรูปนั้น ปกติสามเณรอีสานเรียก “จ้วน้อย” หรือ “จ้าว” ภิกษุเรียก “เจ้าหัว” บางทีเรียกให้คล้องจองกันว่า “เจ้าหัว จ้วน้อย” ในคำภาษิตเกี่ยวกับเรื่องบุญข้าวจีและบุญมหาชาติได้กล่าวถึงคำว่า “เจ้าหัว” และ “จ้วน้อย” ว่า

“เดือนสามค้อยเจ้าหัวคอยปั้นข้าวจี

เดือนสี่ค้อยจ้วน้อยเทศน์มะทิฯ

เดือนสามค้อยเจ้าหัวคอยปั้นข้าวจี

ปั้นข้าวจีมีน้ำอ้อยจ้วน้อยเช็ดน้ำตา”

จ้วน้อย เมื่อสึกขาลาเพศไปเรียกว่า “เซียง” ส่วน “เจ้าหัว” เมื่อลาสิกขาแล้วเรียก “ทิด” เมื่อไปสดสงแล้วเจ้าหัวจะเปลี่ยนสภาพไปอีกแบบหนึ่ง คือ จะเลื่อนฐานสูงขึ้นกว่าเดิม ดังนี้

^๕ พิฑูร มลิวัดย์, ประเพณีเถราภิเษก, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๕), หน้า ๗.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^๗ ดึก บุญแสน, “ศิลปะและวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขง”, วรรณกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้าน วิถีชีวิตคนอีสาน, (มีนาคม ๒๕๕๕) : หน้า ๒๑.

สดน้ำครั้งแรก เรียก “สำเร็จ” ลี้ออกมาเรียก “จารย์”

สดน้ำครั้งที่ ๒ เรียก “ยาชา” ลี้ออกมาเรียก “จารย์ชา”

สดน้ำครั้งที่ ๓ เรียก “ยาครู” ลี้ออกมาเรียก “จารย์ครู”

สดน้ำครั้งที่ ๔ เรียก “ยาท่าน” ลี้ออกมาเรียก “จารย์ท่าน”^{๑๑}

เมื่อสามเณรหรือจ้าวลี้ออกมาจะได้รับการยกย่องว่า เชิง ซึ่งมาจากคำว่าเวียงหรือเมืองที่มีกำแพงรอบ หมายความว่าจบการศึกษาขั้นต้นพร้อมที่จะเป็นคนของเวียงหรือเป็นพลเมืองดี ถ้าอายุครบบวชเป็นพระภิกษุเรียกว่าสมเด็จเมื่อศึกษาบาลีพระธรรมต่างๆ แล้วหากลี้ออกมาชาวบ้านจะเรียกว่า ทิต นำหน้าชื่อ คำว่าทิตมาจากบัณฑิตยศาสตร์เป็นผู้รู้ ถ้าบวชนานไปก็มีพิธีรดน้ำเป็น ญาคู ลี้ออกมาจะได้รับสมญานามเป็น จารย์ครู ถือเป็นชั้นอาจารย์ บวชนานต่อไปอาจมีพิธีรดน้ำอีกเป็น ญาชา ลี้ออกมาจะได้รับยศเป็น จารย์ชา ซากงเท่ากับ ๓ เท่าปริญาเอก ทั้งญาชา ญาคูนี้อาจจะได้รับการสลักนามลงบนแผ่นเงินแผ่นทองเรียกว่าญาคูหลาเงิน ญาคูหลาคำยศชั้นสูงทางสงฆ์เป็นญาคูหลักคำถึงญาคูยอดแก้ว^{๑๒}

การสดสรงจะมีเครื่องประกอบที่สำคัญนอกจากไตรจีวรแล้ว ยังประกอบไปด้วยตาลปัตร ไม้เท้าเหล็ก หว่อม (หมวก หรือกระหม่อม) หลาเงิน หลาคำ เทียนกิ่ง เทียนเหล็ก เทียนอาจ บายศรี น้ำหอม และโองสด^{๑๓}

จากที่กล่าวมาประเพณีสดสรงในภาคอีสาน ไม่ว่าจะเป็นอีสานเหนือ อีสานกลาง หรืออีสานใต้ จะมีการจัดพิธีในเดือนเดียวกัน มีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน บุคคลากรที่สดสรงก็เป็นพระสงฆ์เช่นเดียวกัน ซึ่งในส่วนที่ต่างกันั้นจะเป็นทางด้านบริบทในส่วนของที่เป็นรายละเอียดคือในส่วนของการบริหาร เช่น รางสด รางรินหรือรางริน รูปแบบการใช้งานเป็นรางยาวประมาณ ๓-๔ เมตร บางแห่งอาจสั้นหรือยาวกว่านี้ บางแห่งก็มีรูปแบบที่ธรรมดาไม่มีลวดลายที่วิจิตรงดงาม แต่บางแห่งก็มีลวดลายแกะสลักที่สวยงาม ในส่วนของพิธีกรรม อาจจะมีการนิมนต์พระภิกษุที่ได้รับการสดสรงมาเป็นผู้เจริญชัยมงคลคาถา บางที่เมื่อสดสรงเสร็จแล้วก็จะมีการนอนให้พระสงฆ์เดินเหยียบบนตัวเพื่อความเป็นสิริมงคล ดังนั้นการสดสรงก็เพื่อที่จะเป็นการปกป้องพระภิกษุสามเณร

^{๑๑}อุดม บัวศรี, ออนซอนอีสาน ชุดที่ ๑ รายการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมทางวิทยุโทรทัศน์ ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ ขอนแก่น, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น : มปท., ๒๕๔๐), หน้า ๔๒-๔๓

^{๑๒}จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, ของดีอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๓

^{๑๓}โองสด อ่านว่า “โองหด” แต่โดยหลักภาษาไทยในการเขียนถือว่าตัว “ฮ” ในภาษาอีสานใช้แทนตัว “ร” ในภาษากลางเสมอ เช่น “เฮ้วฮิบ” เป็น “เร้วริบ” “ฮ่วมฮัก” เป็น “ร่วมรัก” ฉะนั้นคำว่า “โองสด” ก็คือ “โองรด” คือ โรงสำหรับรดสรงน้ำนั่นเอง

ในพระพุทธศาสนาโดยอาศัยประชาชนเป็นผู้เห็นชอบและให้ความสำคัญกับพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

๒.๒ วิธีปฏิบัติการสดสงในภาคอีสาน

ในการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรเข้ามารับการสดสงนั้น ได้มีการเลือกโดยกำหนดคุณสมบัติคือต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะท่าทางหรือกิริยาที่น่าเลื่อมใส บ้างก็หมายเอาพระภิกษุที่มีอายุพรรษาพอที่จะได้รับการประกอบพิธีสดสง และจึงมีการนิมนต์พระภิกษุรูปนั้นซึ่งผู้วิจัยจะได้อธิบายเพิ่มเติมดังนี้

๑. การคัดเลือก

พระภิกษุสามเณรที่จะได้รับการสดสงนั้น จะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม กล่าวคือเป็นผู้ที่มีการศึกษาเล่าเรียนดี จบหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดตามพระธรรมวินัย เป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน ควรยกย่องเชิดชูเป็นปูชนียบุคคลของประชาชน เมื่อประชาชนเห็นสมควรพร้อมกันมีมติร่วมกันว่าพระภิกษุสามเณรรูปใด มีคุณสมบัติเหมาะสม ก็พร้อมกันเลือก นิมนต์พระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้ได้รับการสดสง โดยประชาชนและผู้เฒ่า ได้ประชุมปรึกษารื้อกัน และมีมติข้างมากเป็นอย่างไรก็ดี ก็ถือปฏิบัติตามมตินั้นส่วนมากมติดังกล่าวจะเป็นเอกฉันท์ ประชุมตึนนี้นิยมปกปิดบ้าง เปิดเผยบ้าง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ในแต่ละครั้ง ถ้าปิดเป็นความลับ ก็อาศัยเหตุกลัวพระภิกษุสามเณรที่ชาวบ้านมีมติเห็นสมควร จะปฏิเสธในการเข้าสู่พิธีสดสง บางท้องถิ่นจึงมีการปกปิดด้วยเหตุดังกล่าว^{๑๑}

๒. การนิมนต์

การนิมนต์พระภิกษุสามเณรรับการสดสงนั้น จะนิมนต์ล่วงหน้า หรือนิมนต์ในวันประกอบพิธีนั้นก็ได้ สุดแต่จะสะดวกและเห็นสมควร วิธีนิมนต์นั้น ผู้นิมนต์จะนำขันนิมนต์ ไปถวายเป็นเครื่องสักการะ (ขันนิมนต์นั้น ส่วนมากเป็นพานใส่ดอกไม้และรูปเทียน) จะนิมนต์เปิดเผยหรือปิดบังก็ได้

นิมนต์เปิดเผยนั้น คือ ผู้นิมนต์ ถือนิมนต์ไปถวายพระภิกษุสามเณรผู้ควรแก่การสดสงตามประเพณีของชาวบ้าน เสด็จให้ท่านทราบความประสงค์ในการนิมนต์ ส่วนการนิมนต์แบบปกปิดนั้น เป็นการนิมนต์ด้วยการซ่อนขันนิมนต์ไว้ เช่น ซ่อนไว้ในบาตร กระติบข้าว หรือกล่อ่งข้าว แล้วนำไปถวาย โดยมีให้รู้ว่าเป็นการนิมนต์รับการสดสง เมื่อพระภิกษุสามเณรที่ประชาชนชาวบ้านประสงค์จะนิมนต์รับบาตร กระติบข้าว หรือกล่อ่งข้าวแล้ว ก็ถือว่าท่านรับนิมนต์

^{๑๑}พิฑูร มลิวัลย์, ประเพณีเถรภิเสก, หน้า ๔.

แล้ว ที่มีการนิมนต์แบบปกปิดก็เพราะพระภิกษุสามเณรบางรูป เป็นผู้ปฏิบัติมกน้อยสันโดษมาก แม้ประชาชนจะเลื่อมใส ท่านก็ไม่ยินดีรับการสดทรง จะอย่างไรก็ตาม เมื่อพระภิกษุสามเณรที่ประชาชนเคารพเลื่อมใสรับนิมนต์แล้ว ประชาชนก็จะพากันแสดงความดีใจ ถวายสังฆทาน ๓ ถา และเปล่งเสียงสาธุช้านพร้อม ๆ กัน^{๔๔}

๓. จริยวัตรของผู้รับการสดทรง

การสดทรง เป็นการสถาปนาขึ้นดำรงสมณศักดิ์ เป็นการยกย่องเชิดชูพระภิกษุสามเณรด้วยลาภยศ พระภิกษุสามเณรผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะได้รับการสดทรง จึงมีความสังวร เกรงจะเป็นผู้ติดลาภยศ หรือเครื่องสักการะ ท่านจึงมักวางตัวเป็นผู้มกน้อย สันโดษ ไม่ชวนชวนในการที่จะได้ลาภยศ ไม่แสดงอาการใด ๆ ที่จะเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ต้องการลาภยศ จริยวัตรนี้นิยมปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ที่ท่านประพจน์เช่นนี้ เห็นจะเป็นเพราะประสงค์จะปฏิบัติตามพระบรมพุทโธวาทที่ปรากฏในสักการสังยุต คัมภีร์สังยุตตนิกาย ที่ทรงเตือนพระสงฆ์ไม่ให้หลงติดอยู่ในลาภสักการะ พระพุทธเจ้าทรงดำนิผู้หลงติดในลาภสักการะว่าเป็นผู้จมอยู่ในกองมูตรกองคูล และการถือเคร่งครัดเช่นนี้ ก็เป็นการตัดการหาเสียงให้ตนเอง ทำให้เกิดประชามติที่บริสุทธิ์ เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง^{๔๕}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า การสดทรงนั้นจะต้องมีการคัดเลือกเอาพระภิกษุสามเณรที่มีอายุพรรษาพอประมาณหรือมีจริยวัตรที่น่าเลื่อมใสเป็นที่น่านับถือของของพุทธศาสนิกชน หรือประชาชนทั่วไปเข้ามารับประกอบพิธีสดทรง เมื่อได้รับการสดทรงแล้วก็จะมีการเรียกตามลำดับชั้นดังผู้วิจัยจะได้อธิบายต่อไป

๒.๓ ลำดับชั้นสมณศักดิ์

สมัยโบราณหากมีพิธีเถรภิเษกสดทรง ณ ที่ใดแล้ว ผู้คนจะหลั่งไหลเข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก การพิธีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับชั้นยศของพระสงฆ์อย่างไรนั้น ลำดับชั้นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์อีสานในครั้งโบราณ นิยมถือตามแบบอย่างมาจากกรุงศรีสัตตนาคันทุ และเมืองหลวงพระบางในอดีตซึ่งแบ่งเป็นลำดับชั้นได้^{๔๖} ดังนี้

^{๔๔} พิชุ มลิวัดย์, ประเพณีเถรภิเษก, หน้า ๔.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๔๖} มุลตกชนชาติลาว, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระยอดแก้วพุทธชินโรตสกลมหาสังฆปาโมกข์ สมเด็จพระสังฆราชแห่งพระราชอาณาจักรลาว, (กรุงเทพมหานคร : มปท., ๒๕๒๘), ๑๔๒.

- ๑) ชั้นสำเร็จ (บางแห่งเรียก สมเด็จพระ)
- ๒) ชั้นชา (ปรีชา)
- ๓) ชั้นครู (ครู)
- ๔) ชั้นราชครู (สำหรับครูบาอาจารย์สอนลูกเจ้านาย)
- ๕) ชั้นเจ้าหัวคูฝ่าย (เทียบได้กับเจ้าคณะหมวดหรือเจ้าคณะตำบล)
- ๖) ชั้นเจ้าหัวคูด้าน (เทียบได้กับเจ้าคณะแขวงหรือเจ้าคณะอำเภอ)
- ๗) ชั้นเจ้าหัวคูหลักคำ (เทียบได้กับเจ้าคณะเมืองหรือเจ้าคณะจังหวัด)
- ๘) ชั้นเจ้าหัวคูลูกแก้ว (เทียบได้กับตำแหน่งพระสังฆราช)
- ๙) ชั้นเจ้าหัวคูยอดแก้ว (เทียบได้กับตำแหน่งรองสมเด็จพระสังฆราช)
- ๑๐) ชั้นราชครูหลวง (เทียบได้กับตำแหน่งพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก)

สมณศักดิ์ตามข้อ ๑ ถึงข้อ ๔ เป็นสมณศักดิ์ฝ่ายปริยัติ ส่วนข้อ ๕ ถึงข้อ ๑๐ เป็นสมณศักดิ์ฝ่ายบริหาร ดังที่ท่านพะอ้อนแก้ว สิดทิวัง และคำวอน บุญยะพอน ได้กล่าวไว้ว่า ลำดับชั้นสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ที่ได้รับการยศตรง มี ๖ ชั้น ดังนี้ (๑) ลำเต้ (๒) ชา (๓) ครูหรือครู (๔) หลักคำ (๕) ชั้นลูกแก้ว (๖) ยอดแก้ว (สังฆราช)^{๑๗} การเลื่อนสมณศักดิ์ฝ่ายปริยัติ พระภิกษุสามเณรจะได้รับสมณศักดิ์ชั้นใด จะต้องได้รับการศึกษาเป็นบันไดไต่ขึ้นเป็นขั้น ๆ ตามหลักสูตรการแบ่งหลักสูตรการศึกษาในสมัยโบราณมี ๓ ชั้น หลักสูตรชั้นหนึ่งๆ เรียกว่า “บัน”^{๑๘} ซึ่งมีดังนี้

๑ บันต้น

(๑) สูตรมนต์น้อย คือ ตั้งมุงคูลน้อย (มงคลน้อย) ได้แก่ ๗ ดำนาน สูตรมนต์หลวง คือ ตั้งมุงคูลหลวง (มงคลหลวง) ได้แก่ ๑๒ ดำนาน ไชยน้อย ไชยใหญ่ จบบริบูรณ์

(๒) สูตรมนต์กลาง คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร มหาสมัยสูตร อนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร มาติกาแจง พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ พระวินัย พระสูตร

(๓) สูตรมนต์ปลาย คือ สัททนีติปกรณ์ (บาลีมูลกัจจายนสูตร) อภิธัมมัตถสังคหบาลี ปาฏิโมกขบาลี

^{๑๗} พะอ้อนแก้ว สิดทิวัง และคำวอน บุญยะพอน, พระมหาเถระแห่งหลวงพะบาง ๑๘๕๔ ถึง ๒๐๐๓, (หลวงพะบาง : อานันท์กานพิมพ์, ๒๐๑๑), หน้า ๔๗.

^{๑๘} สิวัง บุญเจิม, มรดกอีสาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๕), หน้า ๔๘๗.

๒ บั๊นกลาง

(๑) เรียนมูลกัจจายนสูตร เริ่มตั้งแต่สมัญญาภิธานและสนธิ นาม อาขยาต กิตก์ สมาส เป็นต้นไป คุณเรียนบาลีไวยากรณ์ในสมัยนี้ แต่พิสดารมากและต้องเรียนจากพระคัมภีร์ไบลานอักษร ขอม อักษรธรรมอีสาน ธรรมล้านนา และไทยน้อย

(๒) แปลคัมภีร์บาลีอัฐกถาทั้ง ๕ คือ พระวินัยอัฐกถา อัฐกถาปาจิตติย อัฐกถา จุลวรรค อัฐกถามหาวรรค อัฐกถาปริวารวรรค

(๓) อัฐกถาธรรมบทบาลี ๘ ภาค ประกอบด้วยปฐมภาโค ภาค ๑ ทุติยาโค ภาค ๒ ตติยาโค ภาค ๓ จตุตถาโค ภาค ๔ ปัญจมาโค ภาค ๕ ฉกัฏฐาโค ภาค ๖ สัตตมาโค ภาค ๗ และ อัฐมภาโค ภาค ๘

๓ บั๊นปลาย

(๑) คัมภีร์ทศชาติบาลี พระบาลีแสดงถึงเรื่องทศชาติของพระพุทธเจ้า

(๒) มังคลัตถิปินีบาลี พระบาลีแสดงถึงเรื่องมงคล ๓๘ ประการ

(๓) อัฐกถาวิสุทธิมรรคบาลี พระบาลีแสดงถึงเรื่องหนทางแห่งการปฏิบัติเพื่อถึงความบริสุทธิ์

(๔) อัฐกถาอภิธรรมสังคหะบาลี พระบาลีแสดงถึงพระอภิธรรมขั้นสูง

การเรียนในสมัยนั้นอาศัยการท่องจำเป็นหลัก โดยพระอาจารย์ผู้สอนจะให้ท่องจำแบบ ปากต่อปาก หนังสือตำราไม่จำเป็นต้องเรียนและอ่านจากพระคัมภีร์ไบลานที่จารบทเรียนต่างๆ เช่น ใน ไบลานเป็นต้น สืบทอดกันมา และอักษรที่ใช้จารไม่ใช่ภาษาไทยแต่ใช้อักษรธรรม

ผู้คนสมัยโบราณเคารพบูชาพระรัตนตรัยอย่างสูงสุด เมื่อจารึกเรื่องราวใน พระพุทธศาสนาด้วยอักษรชนิดใด จะเรียกตัวอักษรที่ใช้จารขื่อรรถขื่อธรรมนั้นว่า อักษรธรรม ประกอบด้วยธรรมอีสาน ใช้แพร่หลายในภาคอีสาน อักษรธรรมล้านนา ใช้ในภาคเหนือ อักษรขอม ใช้ในภาคกลาง และอักษรไทยน้อยใช้ในเทศกาลวเมื่อครั้งโบราณ เป็นต้น เมื่อจารเป็นหนังสือ ไบลานแล้วจะต้องเคารพบูชาเสมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ห้ามเหยียบย่ำ หรือประมาทพระคัมภีร์ เวลา ถือก๊ยกขึ้นสูงหรือพาดไว้บนบ่าของผู้ถือ เมื่อพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความวิริยะอุตสาหะเล่าเรียน จนจบบันไดจากบันไดน้มาบันปลาย ก็จะได้รับยกย่องให้เป็นที่น่าปรากฏ โดยจะได้รับการถวาย สมณศักดิ์ซึ่งมีลำดับชั้น ดังต่อไปนี้

๔ ลำดับสมณศักดิ์ของสงฆ์ฝ่ายปริยัติ^{๑๕}

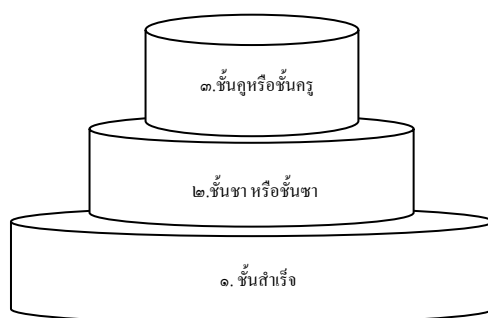
๑) ขั้นสำเร็จ ผู้ที่จะได้ฐานันดรศักดิ์เป็นขั้นสำเร็จ จะต้องเรียนจบหลักสูตรขั้นต้นก่อน จะเป็น จั้ว หรือ เจ้าหัว ก็ได้ ย่อมได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นขั้นสำเร็จทั้งนั้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากท่องบ่นจำได้สำเร็จในสวดมนต์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เมื่อเป็นสำเร็จการเรียกเจ้าหัวเรียกสลับเปลี่ยนกัน คือ ถ้าเป็นจั้ว ใช้คำว่า สำเร็จนำหน้า แล้วใส่ชื่อจั้วรูปนั้น ๆ ต่อข้างหลัง เช่น สำเร็จจั้วตา สำเร็จจั้วมา ฯลฯ ถ้าเป็นเจ้าหัวใช้คำว่า สำเร็จไว้หลัง เช่น เจ้าหัวสำเร็จสี เจ้าหัวสำเร็จมี เป็นต้น

๒) ขั้นชา คำว่า "ชา" คงหมายถึง ปรีชา นั่นเองแต่ตัดคำดันออกคงไว้เพราะชาตัวเดียว ซึ่งหมายถึง ฉลาด รอบรู้ หรือคงแก่เรียน ตรงกับคำว่า ปรีญาณหรือเปรียญในปัจจุบัน คนอีสานออกเสียงว่า ชา ผู้ที่จะได้เลื่อนสมณศักดิ์ขั้นนี้จะต้องผ่านขั้นสำเร็จมาก่อน แล้วพยายามเล่าเรียนจบหลักสูตรชั้นกลาง จนมีปรีชาสามารถรอบรู้แตกฉานแตกในพระไตรปิฎกควรแก่การเลื่อนสมณศักดิ์ขั้นนี้ จะเป็นจั้วหรือเจ้าหัวก็ได้ ถ้าเป็นจั้วเรียกว่า ชาจั้ว ถ้าเป็นเจ้าหัวเรียกว่าเจ้าหัวชาแล้วใส่ชื่อจั้ว เจ้าหัว ต่อท้าย เช่น ชาจั้วขาว เจ้าหัวชาแดง เป็นต้น

๓) ขั้นครู ผู้ที่จะได้ขั้นนี้ จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการคือ

๑.เรื่องอายุ พรรษา จะต้องพ้น นวกภูมิและมัชฌิมภูมิ ตั้งอยู่ในเถรภูมิ เรียกว่า มีวัยสมบัติอย่างหนึ่ง

๒. เรื่องคุณวุฒิ จะต้องผ่านขั้นสำเร็จและชั้นชามาแล้ว มีอุตสาหะวิริยะ เล่าเรียนจบหลักสูตรชั้นปลายและค้นคว้าให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อยู่ในเกณฑ์ที่เรียกว่า พหุสูต สมควรเป็นครูบาอาจารย์ได้ จั้วเรียกว่าคุจั้ว เจ้าหัว เรียก เจ้าหัวคุ เช่น คุจั้วทอง เจ้าหัวคุเงิน เป็นต้น อนึ่งผู้มีสมณศักดิ์เป็นขั้นคุณนี้ถ้าได้รับอาราธนาให้เป็นครูอาจารย์สอนลูกเจ้านายหรือพระราชโอรส ร่วมกับปุโรหิตาจารย์ ก็เรียกว่า ราชคุจั้ว เจ้าหัวราชคุ

เจดีย์ ๑ : แสดงชั้นสมณศักดิ์ของสงฆ์ฝ่ายปริยัติ

^{๑๕} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ดร., พระพุทธศาสนาในลาว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๐ – ๑๔๑.

๕. การเลื่อนสมณศักดิ์ฝ่ายบริหาร

ส่วนการเลื่อนสมณศักดิ์ฝ่ายบริหาร ตำแหน่งสมณศักดิ์ฝ่ายบริหารของ พระสงฆ์อีสานโบราณนั้น ผู้จะได้ตำแหน่งเหล่านี้ตามปกติจะต้องมีคุณสมบัติต่อจากฝ่ายปริยัติ ๓ ขั้นดังกล่าวแล้วก่อน แต่อาจมีข้อยกเว้นสำหรับพระภิกษุผู้มีคุณธรรมสูง เป็นที่เชื่อถือและเคารพนับถือของพระภิกษุสามเณรและประชาชน ตำแหน่งฝ่ายบริหาร^{๒๐} มีดังนี้

๑) คูฝายหรือเจ้าหัวคูฝาย (ครูฝาย) เป็นตำแหน่งปกครองหมู่สงฆ์ส่วนหนึ่ง หรือฝายหนึ่งและผู้ที่รับตำแหน่งนี้ปกติจะต้องเป็นเจ้าหัวคูมาแล้ว ซึ่งมีความรู้สามารถพอที่จะอบรมสั่งสอน และปกครองคณะสงฆ์ตลอดประชาชนพลเมืองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามฮีตคอง (จารีตประเพณี) อันดีงาม ตำแหน่งนี้อาจเทียบได้กับเจ้าคณะหมวดหรือเจ้าคณะตำบลในปัจจุบัน

๒) คูค้ำหรือเจ้าหัวคูค้ำ (ครูค้ำ) เป็นตำแหน่งปกครองหมู่สงฆ์ส่วนหนึ่งจะมีอำนาจที่ต่างกับคูค้ำอย่างไรยังคลุมเครือไม่ชัดเจน บางท่านกล่าวว่าคูค้ำเทียบกับเจ้าคณะแขวงหรือเจ้าคณะอำเภอในปัจจุบัน

๓) คูหลักคำ (ครูหลักคำ) เป็นตำแหน่งยศ ซึ่งปกครองคณะสงฆ์ในเขตกว้าง ประกอบกับผู้มั่นคงในพระธรรมเป็นหลักในการประกอบศาสนกิจเทียบได้กับหลักหล่อด้วยทองคำ บางทีเรียกว่า เจ้าหัวคูหลวง คงจะเนื่องจากได้รับแต่งตั้งจากหลวงหรือพระมหากษัตริย์ ตำแหน่งนี้เทียบได้กับเจ้าคณะจังหวัดเพราะเมืองหนึ่งมีได้เพียงรูปเดียว

๔) คูลูกแก้ว (ครูลูกแก้ว) การแต่งตั้งคูลูกแก้ว ส่วนมากจะมีเฉพาะเวียงจันทน์และหลวงพระบางซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนา คงเหมือนเป็นทายาทของคูยอดแก้ว หรือมีเจ้านั้นก็ช่วยราชการบริหารรองคูยอดแก้วซึ่งคล้อยรับภาระด้านบริหารฝ่ายซ้ายของราชคูหลวง คูยอดแก้วนั้นบริหารฝ่ายขวา ท่านผู้เป็นราชคูหลวงเป็นประมุขสงฆ์ตำแหน่งพระสังฆราชนั่นเอง

๕) คูยอดแก้ว (ครูยอดแก้ว) เป็นตำแหน่งรับสนองพระบัญชา คู่ตำแหน่งบัญชาการคณะสงฆ์แทนองค์สมเด็จพระสังฆราช เท่ากับตำแหน่งสังฆนายก ผู้ที่ได้รับตำแหน่งนี้จะต้องมีคุณสมบัติเป็นที่เคารพยำเกรงของสังฆมณฑล และประชาชนทั่วไปทั้งแคว้น ตำแหน่งนี้คงมีเฉพาะเมืองเวียงจันทน์เท่านั้นและตำแหน่งนี้สำคัญเท่ากับเป็นรองสมเด็จพระสังฆราช และคงจะเป็นตำแหน่งที่พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาและทรงประกอบพิธีเถรภิเษกด้วยพระองค์เอง

๖) ราชคูหลวง (ราชครูหลวง) คงเป็นตำแหน่งพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดทางคณะสงฆ์และคงมีแต่เฉพาะในเมืองหลวงเท่านั้น

^{๒๐} พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา, ดร., พระพุทธศาสนาในลาว, หน้า ๑๔๑.

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปความเห็นว่ามีเมื่อมีการสถาปนาและเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ สำเร็จการศึกษาและทรงคุณธรรมชั้นสูงจนเป็นที่เคารพสักการะตามลำดับชั้นดังกล่าวมา ทุกลำดับชั้นต้องผ่านการถวายน้ำสรง การดังกล่าวจึงจะถือว่าเสร็จสมบูรณ์ พิธีการสรงน้ำนั้นก็คือพิธีสรง หรือพิธีเถราภิเษกนั่นเอง

เจดีย์ ๒ : แสดงชั้นสมณศักดิ์ของสงฆ์ฝ่ายบริหาร

๒.๔ เครื่องบริวารในพิธีสรง (กองสด)

ส่วนพิธีสรงที่ทำในท้องถื่นภาคอีสาน มีอุปกรณ์การสดรงดังต่อไปนี้

บริวารเครื่องยศ ธรรมเนียมการสถาปนาแต่งตั้งพระภิกษุสามเณร ผู้ทรงคุณวุฒิ เจียบแหลมพระธรรมวินัย และเพียบพร้อมด้วยคุณความดี ให้ได้รับสมณศักดิ์ตามขั้นนั้น นิยมจัดหาบริวารเครื่องยศเพื่อถวายบูชาคุณความรู้ ความอดสาหะวิริยะประกอบด้วย^{๒๑}

๑) เครื่องครองของพระภิกษุสามเณรที่สดรง มีอัฐบริวาร ๘ ได้แก่ ผ้าจีวร ๑ ผืน ผ้าสังฆาฏิ ๑ ผืน ผ้าสบง ๑ ผืน รัตประคด ๑ สาย มิดโกน ๑ เล่ม ก่องเข็ม ๑ ก่อง ธรรมกรก ๑ อัน และมีดตัดเล็บ ๑ เล่ม นอกนี้มีผ้าห่มสีเหลืองหรือสีแดง ๑ ผืน รองเท้าคิปล ๑ คู่ ไม้เท้าเหล็ก ๑ อัน หมวก (หัวอม) ทำด้วยผ้าสีแดงปักด้วยไหมทอง สำหรับสวมทำเป็นเกศ ๑ ใบ และเมี่ยง (เตี๋ยง)

๒) ตาลปัตรรูปใบโพธิ์ ปกติใช้ปักด้วยเส้นไหม

^{๒๑} สวึง บุญเจิม, มรดกอีสาน, หน้า ๔๕๐.

๓) หลาเงิน^{๒๒}๔) หลาทอง^{๒๓}

เหตุที่ให้ชื่อว่า บริหารเครื่องยศ เพราะจัดหามอบถวายไว้ในขณะที่ได้รับสถาปนาแต่งตั้ง คือ ได้รับยศแต่งตั้งหลาเงิน คำว่า หลา เป็นศัพท์เก่าแก่ของชาวอีสาน หมายถึง ทรวงทรง สันฐาน ความสวยงาม เช่น "คนนี้ได้หลาได้ลายดี หรือมีหลาหลาย" หมายถึง เป็นคนที่มีทรวงทรงเหมาะสม สวยงาม หลาเงิน คือ หลาที่ทำด้วยเงิน ดีเป็นแผ่น ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

๑) หลาชั้นสำเร็จ กว้าง ๑ นิ้ว เป็นแผ่นเงิน หนาประมาณครึ่งเซนติเมตร หรือ ๑ เซนติเมตร ยาว วัดจากกลางถึงลูกตาหรือวัดจากหางคิ้วซ้ายผ่านหน้าผากจนถึงหางคิ้วขวาใช้หลาเดียวตลอดครั้งเดียว

๒) หลาเงินชั้นชาหรือชา กว้าง ๑ นิ้ว เป็นแผ่นเงิน หนาประมาณครึ่งเซนติเมตรหรือ ๑ เซนติเมตร ยาวจากหูซ้ายถึงหูขวา ตำแหน่งชา สดถึง ๓ ครั้งเรียกว่า ชา ๑ หลา ชา ๒ หลาและ ๓ หลา

๓) หลาเงินชั้นกุ กว้าง ๑ นิ้ว หนาประมาณครึ่งเซนติเมตรหรือ ๑ เซนติเมตร เป็นแผ่นเงิน ยาววัดจากงอนหรือท้ายทอย ทางด้านซ้ายถึงด้านขวา หรือวัดรอบศีรษะ ตำแหน่งกุ สดถึง ๓ ครั้ง เรียกว่า กุ ๑ หลา กุ ๒ หลา กุ ๓ หลา ขนาดความยาวของหลาเงินนั้น ส่วนมากจำได้กันทั่วไปว่า เพราะมีคำพูดว่า "สำเร็จเพียงตา ชาเพียงหู กุเพียงงอน" สดครั้งใดจะได้รับหลาเงินทุกครั้ง ถึงขั้นสูงสุดจึงได้หลาเงินถึง ๙ หลา หลานี้ถือว่าเป็นสมบัติส่วนตัวของผู้ได้รับการสดสง ดังนั้น หากสึกจากพระภิกษุสามเณรแล้ว นำเอาหลาติดตัวไปได้ข้อความจารึกในหลา เมื่อตีหลาแล้ว นำหลาใส่พาน ทำการจารึกเป็นอักษรขอม ข้อความที่จารึกมักไม่เหมือนกันทั่วไปแล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ตัวอย่างข้อความจารึกในหลามีดังนี้

“โส อตุลทุโธ สุจิต วิรุฬโห พุทธสาสนะ อโรโค สุจิต โหหิ สหสพเพหิ ญาดิถิ จตุตโร ฐมา วาตุนติ อายุ วนฺโณ สุขํ พลั”

^{๒๒} หลาเงินเป็นแผ่นเงินดีให้แบนกว้าง ๒ นิ้ว จารึกชื่อสมณศักดิ์ แล้วมอบถวายเป็นสมบัติของผู้ได้รับเลื่อนสมณศักดิ์ เพราะเป็นการสดครั้งหนึ่ง ถือเป็น “สำเร็จ” ความยาววัดจากหางคิ้วซ้ายถึงหางคิ้วขวา จึงเรียกว่า “สำเร็จเพียงตา” เป็น “ชาชา” ความยาววัดจากหูซ้ายไปถึงหูขวา จึงเรียกว่า “ชาชาเพียงหู”

^{๒๓} หลาทองเป็นแผ่นเงินทองดีให้แบนกว้าง ๒ นิ้ว จารึกชื่อสมณศักดิ์ แล้วมอบถวายเป็นสมบัติของผู้ได้รับการสดสง ๓ ครั้ง ถือเป็น “ชากุ” หรือ “ชาครู” หรือมากกว่านั้น ความยาววัดรอบศีรษะ จึงเรียกว่า “ชาครูรอบงอน”

๒.๕ เครื่องประกอบการสดสรง^{๒๔}

เครื่องประกอบสด มีอ่างสด หลาบน้ำเงิน หลาบน้ำทอง สีลา เทียนกิ่ง เทียนเล็ก บายศรี น้ำหอม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการสดสรง ผู้วิจัยจะได้อธิบายในส่วนต่างดังต่อไปนี้

๑) อ่างสด (รางรดน้ำสรง) ทำรางด้วยไม้เป็นรูปพญานาค ซึ่งทำเป็นลวดลายลงรักปิดทองอย่างสวยงาม ตรงคอนาคจะเป็นรูปกลมสำหรับให้น้ำไหลลงที่ห้องอ่างสดเอาเหล็กกลมๆทำเป็นราวสำหรับติดเทียนบูชา ๑ ราว บนหลังพญานาคบริเวณคอจะตั้งพระพุทธรูปไว้ บริเวณรอบคอพญานาคจะผูกด้วยผ้าขาวข้างในห่อด้วยเครื่องทองคำ เครื่องเงิน เครื่องนาก เขี้ยว งาช้าง พระเครื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เพื่อให้ น้ำที่สดสรงไหลผ่านสิ่งศักดิ์สิทธิ์และรดลงมายังพระภิกษุผู้รับ ได้รับถวายการสดสรงและที่สำคัญพระเถระบางรูปเป็นผู้ทรงพุทธรักษาชั้นสูง น้ำที่สรงจะมีชาวบ้านนำไปพรมที่ศีรษะล้างหน้าล้างตาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อตนเอง

๒) เทียนกิ่งหรือเทียนง่า คือ เทียนที่นำมาประกอบติดกันเหมือนกิ่งไม้ ๓ คู่ และเทียนกาบ ๓ คู่ สำหรับจุดบูชาที่ราวเทียนในอ่างสดสรง

๓) เทียนเล่มบาท ๑ คู่ เทียนหนักเล่มละ ๑ บาท ๒ เล่ม สำหรับเป็นเทียนบูชา

๔) เทียนเล่มเบ๊ย ๑ คู่ หนักเล่มละ ๒ บาท ใช้มะพร้าวอ่อน ๒ ลูก เจียนหัวท้ายให้สวยงาม ปักเทียนไว้บนหัวมะพร้าว

๕) ขันหมากเบ็ง ๑ คู่

๖) เทียนเล็ก ๑ คู่ พร้อมดอกไม้สำหรับให้ผู้รับการสดสรงถือบูชา ขณะฟังผู้เฒ่าอ่านประกาศ

๗) หินก้อนโต ๑ ก้อน สำหรับให้ผู้รับการสดสรงเหยียบในขณะสดสรง ได้ก้อนหินมีใบคุณใบยอหญ้าแพรกและใบตองรองไว้

๘) โอง สำหรับใส่น้ำหอมพร้อมน้ำอบน้ำหอม (น้ำอบน้ำหอม ปรกติผู้ไปร่วมพิธีต่างจัดทำไปเอง)

๙) บายศรี ๑ คู่ พร้อมเทียนอาดหรือเทียนชัย ปักบายศรีข้างละ ๑ เล่ม

^{๒๔} กองบรรณาธิการ, เถราภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔๑ – ๒๔๒.

๒.๖ ขั้นตอนในพิธีสดสง^{๒๕}

๑) ตั้งกองสดสง นำบริหารเครื่องยศที่กล่าวข้างต้น ได้แก่ อัฐบริหาร ตาลปัตรหลายเงิน หรือหลายทองพร้อมเครื่องประกอบการสดสงบางอย่าง ได้แก่ เทียนกิ่งหรือเทียนง่าเทียนกาบ เทียนเล่มบาท เทียนเล่มเบี่ยขันหมากเบ็งและบายศรี เป็นต้น นำมาจัดบนศาลาโรงธรรมโดยจัดตั้งเป็นขูหรือกองตกแต่งให้สวยงาม เรียกว่า กองสด

๒) แห่สมโภชมงคล ในวันรวมหรือวันโสม เวลาประมาณบ่าย ๓ โมง ประกติจะมีการแห่เครื่องยศและเครื่องประกอบการสดสงที่ตั้งไว้กองสดมีหม้อน้ำอบน้ำหอมเข้าขบวนแห่ด้วย จัดขบวนยานหามพร้อมด้วยฆ้อง กลอง พิณพาทย์ มโหรี การจัดขบวน เช่น ยานหามเทียบข้างศาลาโรงธรรม นิมนต์พระสังฆเถระสามเถระภิเษกมงคล (หมวกหรือห่อหม) ให้ที่ศิระผู้รับโอสรอง มอบตาลปัตรให้ด้วยแล้วจึงหามพระสังฆเถระออกหน้าพร้อมผู้รับการสดสง อุ้มผ้าไตรและถืออุปกรณ์ดังกล่าวข้างต้นแห่ไปในขบวนจะมีพลุ ตะไลจุดก็ได้ แห่รอบวัดหรือศาลาโรงธรรมแล้วแต่สะดวก ๓ รอบ เสร็จพิธีแห่จึงอาราธนาพระภิกษุสามเณรขึ้นบนศาลาโรงธรรม พร้อมนำอุปกรณ์สดสงไปประดิษฐานตามเดิม จึงทำพิธีสมโภชมงคล ดังนี้

(๑) จุฑรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ตั้งบาตรน้ำมนต์ให้ไว้พระรับศีล เสร็จแล้วอาราธนาปริตตมงคล

(๒) พระสงฆ์สวดปาวสักเค สวดมงคลน้อย มงคลหลวง ไชยน้อย ไชยใหญ่ และนิมนต์พระภิกษุสามเณรผู้รับสดสง นั่งฟังเจริญพระพุทธรมณต์จนจบ

(๓) กลางคืนจะมีมหรสพสมโภชก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควร

(๔) วันรุ่งขึ้น ถวายอาหารบิณฑบาตเช้า และมีฟังเทศนาอาณิสงส์

๑. การจัดสถานที่ในการสดสง

๑) ตั้งฮางสด (วางรดน้ำสง) ห่างจากศาลาโรงธรรมประมาณ ๑๐ วา เป็นอย่างน้อย ปลุกดันกล้วยดันอ้อยสองข้างทาง ใช้ผ้าขาวคาดเป็นพาดานจากโรงธรรมถึงฮางสด หันหัวนาคฮางสดไปทางทิศเหนือ หางนาคไปทางทิศใต้ ทำห้องสงไว้ทางหัวนาค ปลุกดันกล้วยดันอ้อยไว้รอบห้องสง ให้เหลือทางเข้าไว้ ถิ่นห้องสงให้มิดชิด และให้หัวนาคอยู่ตรงบนห้องสง หางนาคให้อยู่นอกห้องสงปลูกศาลเพียงตาขึ้นที่สองข้างฮางสด สำหรับตั้งบายศรีซ้ายขวา นำก้อนศิลามงคลไปวางไว้ได้ฮางสด ตรงคอปญานาค โดยมีใบคูณใบขอ หญ้าแพรกและใบตองรองพื้น เอาผ้าผืนบาง ๆ ห่อพันกล่อหลาย รองลงที่คอปญานาค ติดเทียนกิ่งหรือเทียนง่าและเทียนกาบตรงราวเหล็กที่ฮางสด

^{๒๕} กองบรรณาธิการ, เถราภิเษก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา, หน้า ๒๔๒ – ๒๔๓.

๒) ตั้งโองน้ำอบน้ำหอมไว้ใกล้บริเวณห้องทรง จัดใบคูณใบขอไว้อย่างละ ๑ ใบ วางไว้ตรงรายน้าสร้งไหลลง ใช้ผ้าขาวห่อรายน้าเพื่อกรอง และใช้ใบโพธิ์ ๑ ใบ ใส่ห่อผ้าขาวหรือจะใส่เครื่องรางของขลังด้วยก็ได้ถือว่าศักดิ์สิทธิ์นัก

๓) สมมติตาผ้าขาวเป็นพราหมณ์ ๔ คน นุ่งขาวห่มขาว ถือไม้กระบองและไม้แบ ยาวประมาณ ๑ วา ยืนรักษาทิศทั้งสี่ อยู่ในบริเวณห้องทรง

พิธีเถราภิเษกหรือสดทรง ในสมัยโบราณเป็นพิธีเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ตามประเพณี ซึ่งมีความสำคัญเข้มขลังและศักดิ์สิทธิ์ เพราะบางชั้นสมณศักดิ์จะได้รับการเถราภิเษกสดทรงจากพระมหากษัตริย์ และพิธีการสร้งน้านี้ยังเป็นที่นิยมปฏิบัติสำหรับชาวเมืองโดยทั่วไปด้วย ชาวบ้านในหัวเมืองต่าง ๆ อาจจะจัดทำพิธีขึ้นเองในงานบุญตามประเพณี เช่น บุญบั้งไฟซึ่งนิยมทำในเดือนหก เป็นต้น ผู้ดำเนินการอาจจะเป็นผู้ครองเมืองพร้อมด้วยท้าวเพี้ย หรือตาแสง นายบ้าน ส่วนพิธีเถราภิเษกโดยพระมหากษัตริย์แต่งตั้งโดยพระองค์เองเท่านั้น จะมีพิธีใหญ่โตและจัดบริการเครื่องยศถวายเป็นพิเศษ เมื่อได้เวลาสุกฤกษ์มงคลคติ พระสงฆ์เถระผู้เป็นประธานในสงฆ์จัดพิธีสถาปนา ดังนี้

๑) มอบตาลปัตร ไม้เท้าเหล็ก สวมกระโจมมงคล (หมวกหรือห่อหม) จับไม้เท้าเหล็กต่อๆ กันไป เดินจากโรงพิธีสู่ห้องทรง ระหว่างนี้ญาติโยมจะเข้าไปเกาะชายจีวรผู้รับการสดทรง คล้ายงูนาคนเข้าโบสถ์ก็ได้

๒) ผู้ชายพร้อมกันนอนคว่ำ เรียงกันไปถึงห้องทรง เพื่อให้พระเถระและผู้รับการสดทรงเหยียบบันเอว ถือว่าศักดิ์สิทธิ์หายเจ็บหลังปวดเอวดีนึก

๓) ถึงห้องทรงแล้ว พระสังฆเถระพร้อมพระพิธีหรือผู้เฒ่าจุดเทียนกิ่งหรือเทียนง่า และเทียนกาบบนธางสด แล้วพระพิธีกลับโรงพิธีเหลือพระสังฆเถระในห้องสด

๔) พระสังฆเถระถอดกระโจมมงคล (หมวกหรือห่อหม) ออกเอามือจับบ่าซ้ายขวาหมุนไปขวา ๓ รอบ เป็นประทักษิณ จึงนิมนต์นั่งบนตั่งพิธี ผ่าเท้าเหยียบบนหินมงคล ประนมมือ กระทำจิตระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย

๕) พุทธศาสนิกชนนั่งถือไตรจีวรพร้อมตั้งนโม ๗๗ ๓ จบ กล่าวถวายไตรจีวรว่า อิมานิ มยิ ภนฺเต ติจีวรานิ สปริวารานิ ภิกขุสีลวันตสฺส นิยุยาเทม สาธุ โน ภนฺเต อิมานิ ติจีวรานิ ภิกขุสีลวันโต ปฏิกุณฺหาตุ อุมหากิ ฑีฆรตุตฺ หิตาย สุขาย ภิกขุสามเณรผู้รับการสดทรงรับสาธุพร้อมกัน ญาติโยมถวายผ้าไตรจีวร ภิกขุสามเณร ผู้รับนั้นทำกับปะพินทุ แล้วมอบให้โยมถือไว้ก่อน

๖) ญาติโยมนำว่าคำถวายน้ำหอม ดังนี้

อิมานิ มยิ ภนฺเต คนฺโฑทกานิ เถราภิเสกคฺฤทาย ภิกขุสีลวันตสฺส นิยุยาเทม พุติยมฺปิ มยิ ภนฺเต ๗๗๗ คติยมฺปิ ภนฺเต ๗๗๗ อุมหากิ ฑีฆรตุตฺ สวคฺตุนตฺ สาธุ สาธุ สาธุ

จึงนำน้ำหอมถวายพระสังฆเถระ จัณฐรักษาเขาน้ำหอม นิมนต์พระสงฆ์ผู้ร่วมพิธีทุกรูป สวดไชย์น้อย ไชย์ใหญ่ (ทุกวันนี้สวดชยันโต) ขณะนั้นอำมโง่ง กลอง เสด็จพิณพาทย์ มโหรี จุฑพลุ ตะไล และระหว่างนั้นญาติโยมชายหญิงทั้งหมดที่ไปร่วมพิธี หลังน้ำหอมสดทรงลงที่อ่างสदन น้ำหอมก็จะไหลลงถูกพระภิกษุสามเณรที่นั่งอยู่ตรงรูทางสदनนั้น เสร็จแล้วผู้รับสदनทรงขึ้นขึ้น ทายก นำไตรจีวรให้ครอง ครองเสร็จให้ยื่นเรียงแถวประนมมือตั้ง นโม ๓ จบ แล้วว่าคาถา "สีหนาท นทนุ เตเต ปริสาสุ วิสารถา" จบ กำกัปันติฆ้องชัย "โม่ง" ทุกคนในที่นั้นส่งเสียงว่าสำเร็จ, ซา, อุ ให้อวดง ๆ ผู้รับสदनว่า สีหนาท ๆ ไปอีก ผู้ผู้นั้นส่งเสียงเช่นเดิมอีกถึง ๓ ครั้ง แล้วให้รูปต่อไปว่าอย่างเดียวกัน คือรูปใดได้สदनเป็นสำเร็จ ก็ให้พร้อมกันว่า สำเร็จ ๓ ครั้ง ถ้ารูปใดได้สदनเป็น ซา ก็ ว่าซา พร้อมกัน ๓ ครั้ง รูปใดที่ได้สदनเป็นอุก็ให้อวดง พร้อมกัน ๓ ครั้ง ทำเช่นเดียวกัน

๓) พระสังฆเถระมอบตาลปัตร ไม่เท่าหลัก จูงทุกรูปที่ได้รับการสदनขึ้นบนศาลาโรงธรรมโดยญาติโยมผู้ชายนอนคว่ำ อีกให้ไต่เหมือนกับตอนที่จะไปรับการสदन พระภิกษุสามเณรผู้รับการสदनขึ้นไปนั่งบนอาสนะ ณ ศาลาโรงธรรม

๔) ญาติโยมพร้อมกันขึ้นบนศาลาโรงธรรม จุฑรูปเทียนไหว้พระรับศีล โดยพระภิกษุสามเณรได้รับสदनนั้นพร้อมกันตั้งตาลปัตรให้ศีลพร้อมกัน

๕) ผู้เผ่าจุฑเทียนเล็กคู่หนึ่งพร้อมดอกไม้ถวายผู้ได้รับการสदनถือไว้ประธานฝ่ายฆราวาสอ่านประกาศในใบลาน อ่านประกาศของรูปใดจบ ให้ตีฆ้อง ๓ ครั้ง เสร็จแล้ว มอบถวายกลองหลวง พระสงฆ์สวดชยันโตไปจนเสร็จพิธีมอบถวายกลองหลวง

๒. บายศรีสู่ขวัญ

ตั้งขันบายศรี เมื่อมอบถวายหลายยศแล้ว พราหมณ์ ๔ คน ซึ่งนุ่งขาวห่มขาว ยืนรักษาพิธีเถราก็ยกสदनนั้น เอาบายศรีมาตั้งลงข้างซ้ายขวาผู้รับการสदन หรือถ้ามีหลายรูปก็นิมนต์ให้ผู้รับการสदनนั่งล้อมขันบายศรี ผู้เผ่าจัดการจุฑเทียนอาดหรือเทียนชัย ที่ปักอยู่บนบายศรีซ้ายขวา ผู้รับหน้าที่เป็นพราหมณ์ทำพิธีเบิกบายศรี มงคล ปาวเทวดา ดังนี้

อายันตุ โภณโต ตูราเทพดาเจ้าถ้วนทุกหมู่ ที่สถิตอยู่ในท้องจักรวาล เนาในสถานทุกเทศ น่านน้ำเขตไพรพนอม ท้วทั้งจอมคอยคองคองห้วยหาด ท้วทั้งอากาศเวหน ภายถ้วนบนผ่องมวณแมน ทุกเล่า ถ้วนหน้าเล่าอินทร์พรหมทั้งพระยมนองอาจทั้งท้าวราชจุโลกบาล ผู้บริบาลทวยโลก ให้หายโสกลอยู่สวัสดิ์ ทั้งนางธณิ อีสูรครุฑนาค ทุกภคาน้ำนางน้อยเมขลา ทั้งมหศักดิ์คามวลหมู่ ขอเชิญมาสู่เขตตั้งพิธีอันสูงข้าดาดีดกแต่งไว้ ขอเชิญเทพไท้สรวงสวรรค์ จงเสด็จเหิรพลันห่อนให้เข้า อับอ่วยหน้าเสด็จถ้วนลงมา เทียวเทอญ

สูตรขวัญบายศรี ตั้งนโม ๓ จบ แล้วว่าคำสูตรขวัญบายศรี ดังนี้

“ศรี ศรี สิทธิพระพร บวรดิเรก อเนกโคธ ชัยมงคลมหาสิริมังคลเส ศาตเพทพร้อมอาคม
 ขุนบรมปูนแปงไว้ ให้ลูกแก้วออกกินเมือง ฤทธิเอื้องทรงแทน มื่อนี้แม่นม้อมหาคุณ ขุนแคนดา
 แต่งแล้ว ให้ลูกแก้วกึ่งลงมา เป็นราชาครองสืบสร้าง เมืองมิ่งกว้างนาคอง วันนีปองเป็นโชคใดโรโลก
 ย่อมลือชา ทรงอิทธานุภาพยิ่งเจ้าจอมมิ่งเมืองแมน ทรงแทนแทนถัดล้ำ มื่อนี้ข้าคุณคง พระยาจัด
 ทรงทศราช พรหมนาถเล่าแถมพรพระอิศวรหลอนแถมโชค พระนารายณ์โยกสิทธิชัย ท้าว
 สหัสสนัยประสาทฝนท่าแก้ว ใจพ่องแผ้วบริสุทธิ์ อุดมมะโชค อุดมมะโชค อุดมมะดีดี อุดมมะนาถ
 อุดมมะศรีพิลาส อินทะพาดพร้อมไทรยางค์ ท้าวนางคัลคำคู่ พร้อมกันอยู่สอนลอน อาทิตยจรจัน
 ทะฤกษ์ อังการถ้อมหาชัย พุทธพฤษไปเป็นโชค สุภรเสาร์โชคเดชมงคล อันเป็นผลหลายประโยชน์
 อุดมมะโชคแท้ดีหลี มเหสักขีหลิงหล้าโลก ให้หายทุกโสคนานา พระอภัยราชาขึ้นทรงแทน หาย
 โปษแมนวันดีกันหาชาติเมืองสอเมืองบุญ สถิตอยู่เย็นใจ ท้ายพญาศรีศัญไชยภูวนา นิมนต์ราชปุตดา
 ให้เป็นพระราชาคินดั่งเก่าเป็นเล่าสองทีกี่เป็นมื่อนี้วันนี้ วันนี้เป็นดีทั้งห้า เจ้าฟ้าเล่าแถมคุณ
 พรหมณูปองราชพรแก้วอาจสืบประการวรสารตัวองอาจ ชีสุราชเล็งโยธู วันนี้ โพธิญาณตน
 หน่อฟ้า มีเดชกล้าสวเมือง พระบุญเอื้องครองเมืองคุ่มไพรทศราชได้ตามธรรม จำนำสัตว์ให้พ้น
 วันนีดีลิ้นลิ้นเหลือประมาณ หนูมานใจพ่องแผ้ว นิรมิตผาสาทแก้วก่อแปงเมือง นาคองเอื้องทศราช
 เชียงเครืออาจขุนเม็ง เงินยวงแข่งเนาคับกั้งสะพรั่งพร้อมฝูงหมู่เสนาเดาตามาเป็นบริวารแวดล้อม มา
 อยู่อ้อมทุกหมู่โยธา ทั้งนาคานาดีครุฑนาค ทุกภาคพร้อมธรรณี เมฆลาศรีสาวถ้าวเชื้อท่านท้าว
 ประเมศวร บรรวณฤทธิกล้า เอาแผ่นผ้าชีตางยาน กุมภัณฑ์ดาลยมราช จตุโลกอาจองค์หลวงทั้งค่วง
 บนบรมเจ้าฟ้าเดชกล้ากว่าสิ่งทั้งหลาย จึงยายยังพระพรและคงจุ่มให้ลงมากุ้มฝูงคน ให้หายกังวล
 และเดือดร้อน โปษพยาริ์ก่อนพ่ายหนีไปทั้งภายในและภายนอก แด่ด้าวขอกีรี พระฤทธิสิทธิเดช
 จบเทพพร้อมอาคมนิยมประสิทธิ์ประสาทพรแก้วอาจดวงดี มื่อนี้แม่มีสวรรค์ วันนีแม่นวันชอบ
 ทั้งประกอบด้วยฤกษ์งามยามดี เป็นศรีสิทธิชัยมงคลาดีเรกอเนกสวัสดิ์ แท้ดีหลีแลนวย บัดนี้ ฝูง
 ข้าน้อย ใจซื่อซื่ออินสะออน ขอโอมอ่านอวยพรแก่.....ผู้ทรงคุณค่ามากข้าน้อยหากขอวน
 คุณอนุสรณ์สามสิ่ง คือ รัตนตรัยแก้วกึ่งดวงดี กับทั้งคุณประเสริฐศรีทุกแห่ง จบแหล่งหล้าสรวง
 สวรรค์มาเสกสรรเป็นพระพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ อโรคยะปฏิกายะ อธิปติ คุณสารสมบัติ
 ทุกเบื้อง ขอให้เดชาานุภาพกระเดื่องทั่วธรณี ดังแสงสุริย์สว่างโลก หายทุกข์โศกสวัสดิ์ เชยชตุ ภว
 เชยย มงคล จงให้เป็นชัยมงคลอันแว่นยิ่งถ้วนทุกสิ่งสมบุญนั้น เทอญ” (ดิษฐ์ ๑ ที โห่ร้องเอา
 ชัย)^{๒๖}

^{๒๖}พิฑูร มลิวัลย์, ประเพณีเถราภิเษก, ๒๑-๒๓.

๓. พิธีเสกขวัณผูกแขน

พิธีเสกขวัณผูกแขน พระสงฆ์ตั้งตาลปัตรสวดชยันโต ๓ จบ พร้อมกับผูกแขนร่วมด้วย พราหมณ์และญาติโยม เสด็จพิธีแล้ว นิมนต์พระภิกษุสามเณรผู้ได้รับการสดสรง เข้านั่งอาสนะบน อาสน์สงฆ์ ญาติโยมประเคนบริการเครื่องยศเฉพาะส่วนที่ยังมิได้ประเคน กองของรูปใดก็ประเคน รูปนั้น จากนั้นญาติโยมอาจจะถวายปัจจัยไทยทานแก่พระภิกษุสามเณรซึ่งมาร่วมพิธีเป็นพิเศษอีกก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควรเมื่อประเคนแล้ว

พระภิกษุสามเณรผู้ได้รับเอกราชและเข้าร่วมพิธีตั้งตาลปัตร อนุโมทนา ยถาสัพพี จบว่า สัพพพุทธานุภาเวนนะ จนจบ ต่อภาตฺตุ สัพพมงคล ฯ จบแล้ว เป็นเสร็จพิธี

ประเพณีสดสรง เป็นทั้งพิธีกรรม เป็นทั้งประวัติศาสตร์ เป็นศิลปวัฒนธรรม และเป็น กุศโลบายและวิถีชีวิตของชาวอีสาน เป็นประเพณีที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์ ซึ่งทุกวันนี้วันจะ เลือนหายไป ด้วยเหตุผลทางการเวลาที่เปลี่ยนไป ทั้งผู้คนไม่เห็นถึงความสำคัญ ประเพณีสดสรง อาจจะสูญหายไปได้ในอนาคต^{๒๓}

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีสดสรงในภาคอีสานพบว่าประเพณีการสดสรง ของชาวอีสานได้รับเอาประเพณีดังกล่าวมาจากราชอาณาจักรลาวในอดีต การสดสรง คือ การรดน้ำ พระภิกษุสามเณรที่ชาวบ้านมีมติความศรัทธาและเห็นชอบในการนิมนต์ให้เข้ารับพิธีสดสรง เพื่อ เป็นการยกย่องเชิดชูพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาโดยมีการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรเพื่อ เข้าประกอบพิธีกรรม ซึ่งการคัดเลือกนั้นมีการดูจากจริยาวัตรหรือนุคลิกภาพ ของพระภิกษุหรือ สามเณรรูปนั้นว่างดงามหรือเป็นที่นับถือเคารพยกย่องของพุทธศาสนิกชนทั่วไปหรือไม่เพื่อนำมา ประกอบพิธีกรรมการสดสรง เมื่อมีการคัดเลือกแล้วทำการประกอบพิธีซึ่งในพิธีก็จะเริ่มมีมาจากการ ตั้งกองสดเป็นต้นไปจนถึงสดสรงโดยใช้ขางสด เมื่อประกอบพิธีสดสรงเสร็จแล้วก็จะมีการเรียก พระภิกษุรูปนั้นไปตามลำดับชั้นที่ได้รับการสดสรงแต่ละครั้งไปตามลำดับ ดังนั้นการสดสรงเป็น พิธีกรรมที่สามารถจัดได้ทุกโอกาส เพราะเมื่อชาวบ้านหรือสังคมในชุมชนนั้นพร้อมที่จะจัดก็จะ นิมนต์พระภิกษุสงฆ์สามเณรเข้าประกอบพิธีในกาลต่อไป ในความเป็นจริงแม้จะระบุถึงการสด สรงว่าสามารถประกอบพิธีได้ทั้งภิกษุและสามเณร แต่ในชุมชนตำบลป่าสังข์ จะประกอบพิธีสด สรงถวายแก่พระสงฆ์เท่านั้น ในบทต่อไปจะได้กล่าวถึงความเชื่อในประเพณีสดสรงของชาวตำบล ป่าสังข์ อำเภोजตุรพัตร์พิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.